

Günümüzde Kardeşlik Özlemi *Felsefi Soruşturma Açısından Eşitlik ve Kardeşlik*

Felsefenin yaşamın kendisinden başlayarak yaşamımız içinde yer alan her şeyi sorunsallaştıran yapısı bize şunu öğretir: Hiçbir şey bilmediğimiz. Günlük hayatımızda ‘biliyoruz’ dediğimiz pek çok değer de bundan nasibini alır. Bu yazının konusu olan iki kavram, eşitlik ve kardeşlik gibi. Çoğu filozofa göre eşitliğin ve kardeşliğin tanımı yapılabilir; ancak önemli olan bizlerin kişisel yaşam alanlarımızda sosyal bir varlık olmamızın temeli sayılabilecek bu duygulara nasıl ve ne ölçüde yer verdiğimiz ile ilgilidir.

Tarihin belirli dönemlerinde oluşan sosyo-politik durumlardan, krizlerden, gelişmelerden insanlığın düşünce tarihi ve insan olma biçimleri de etkilenmiştir. Şaşırmamalıyız ki “eşitlik” düşüncesi günümüzden yaklaşık 250 yıl önce daha olgun durumdaydı. Yaşanan savaşlar, terorizm olgusu, işlenen uluslararası suçlar ve örgütlenmeler milletlerin birbirlerine ve hatta ne acıdır ki milletlerin kendilerini oluşturan kimliklere şüphe gözlüğü ile bakmasına yol açtı. Ontolojik açıdan ele alınırsa, eşitlik düşüncesinin kardeş olma kültürünü içinde barındırması gerekliliği vardır. Gerekli ama yeterli olmayan bu kültür ile beslenmeyen bir eşitlik söylemi sadece ekonomik ve toplumsal roller açısından bir dağılımı imler ve böylesine bir belirleme ancak sosyolojik olur. Oysa ki, felsefi soruşturma ve onun yüzyıllardır haykırdığı yüksek, aydınlık insanlık ideali için eşitlik ve kardeşlik birbirini gerektiren iki varlık alanıdır.

Kardeşler eşit midir? “Bir elin parmağı eşit değildir” denir; duyarız. Kardeşler nasıl eşit olacaktır? İşte bu noktada felsefenin kavramsal çözümlerinden daha fazlası devreye girecektir: **Niyet ve dünya görüşü**. Kardeşlik ve eşitlik siyaset felsefenin çoğunlukla konuları arasında anılsa da bu yazı çerçevesinde onu **ahlak felsefesi** alanında ele almayı öneriyorum. Kardeşlerin birbirleri ile kardeş olma niyeti var mıdır? Bir ana-babadan doğan iki kardeş kendilerini bu dünyaya adeta ‘fırlatılmış’ olarak bulurlar. “Bu senin kardeşin” denir, verili bir durum söz konusudur. Niyet önceden dikte edilmiştir. Kardeşler en büyük kavgaları yaşarlar ailelerde çoğu zaman. Sahiplenme duygusu eşit olmak istememe arzusu ile çatışma halindedir.

Biz asıl toplumların ve toplum içinde birarada yaşayan fertlerin kardeşliği ve eşitliği açısından birkaç belirlemede bulunalım, günümüz açısından: Niyet ve dünya görüşü dedik. Niyet, bu bağlamda, son yüzyılda filozoflarca ve özellikle sosyologlar açısından şişirilmiş kişiselleşme/öznellik vurgusu açısından dikkate değer bir kavramdır. Toplum içinde yaşayan aynı havayı, suyu, ekmeği, değerler manzumesini, dini, dili paylaşan kişilerin “kendi” olma durumları bu paylaşımın üzerine çıkmıştır. **Niyet** artık kardeş olmak değil, eşit olmak değildir. Farklı olmak, başka olmak ve eşit olmamak, belli statü ve rollere dayanarak üstün olmak kaygısı ön plandadır. **Dünya görüşü** de bu noktada belli dünya görüşlerinin diğerlerine göre daha meşru ya da kabullenilebilir olması açısından geçerlilik sorunu ile karşı karşıyadır.

Günümüzde kardeşlerin eşitliği esen kişiselleşme rüzgarı karşısında nasıl mümkün olabilir? Bu soruya belli ideolojilerin ya da dini dogmaların gözlüğü ile yanıt aramaktan çok felsefi idealler açısından bakmak yararlı olacaktır. Hatta bu bakışı belirlemek bile çözümün yarısıdır. Çözüm önerileri olarak birkaç maddede şunları söylebiliriz:

a. Evrensel insan hakları ve insan olma tanımları açısından yerel söylemler bir kenara bırakılmalıdır. Yerel olan, evrensel ideali ideal durumlarını zedeleyecek taleplerinden vazgeçerse kardeş olmak mümkün olabilir.

b. Globalleşen dünya düzeni içinde coğrafi bütünleşmeler ve ekonomik işbirlikleri içinde yer alan toplumların belli bir standarda ulaşması bu toplumlar arası eşitlik ve kardeşliği imkanı kılmaktadır. Ancak bunların dışında kalan, “öteki” toplumların bireyleri kardeş olamama mağduriyeti içine hapsedilmemelidir. Onların da eşitlik talepleri dikkate alınarak en azından sosyal ve eğitim politikaları insanlık ideallerine göre düzenlenmelidir.

c. Dinin kişisel hayata, toplumsal kararlara, devlet yapısına ve politikalarına, diğer toplumlarla ilişkilere yansımaları günümüz açısından çağdışıdır. Kardeşlik, din kardeşliği, tarihi kardeşlik, ideolojik kardeşlik gibi mutlak terimlere dayatıldığı zaman ister istemez şiddet içeren, içselleştirmeyi değil dışsallaştırmayı arttıran bir hal almaktadır.

d. Kardeşlik ve eşitlik düzeni ya da kardeşlerin eşitliğinin sağlanmasında duyguların önemine dikkat çekmek gereklidir. Duygusal bağlar ve paylaşımlar artmadıkça, insanlar birbirlerini iyi tanımadıkça, değerlerini anlayamadıkça eşit olmak ve kardeş olmak isteği de körelecektir. Bu istek de ancak eğitimin “başkasını sev” ilkesi üzerine kurulması ile mümkün olabilir. Bireyselleşmeyi daha da arttıracak bir eğitim modeli kardeşliği yok edebilir.

Ne özlü bir sözdür: “Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için.” Yaşasın insan olma kardeşliğimiz!

Güncel Önkal
Ankara, 19.11.2005